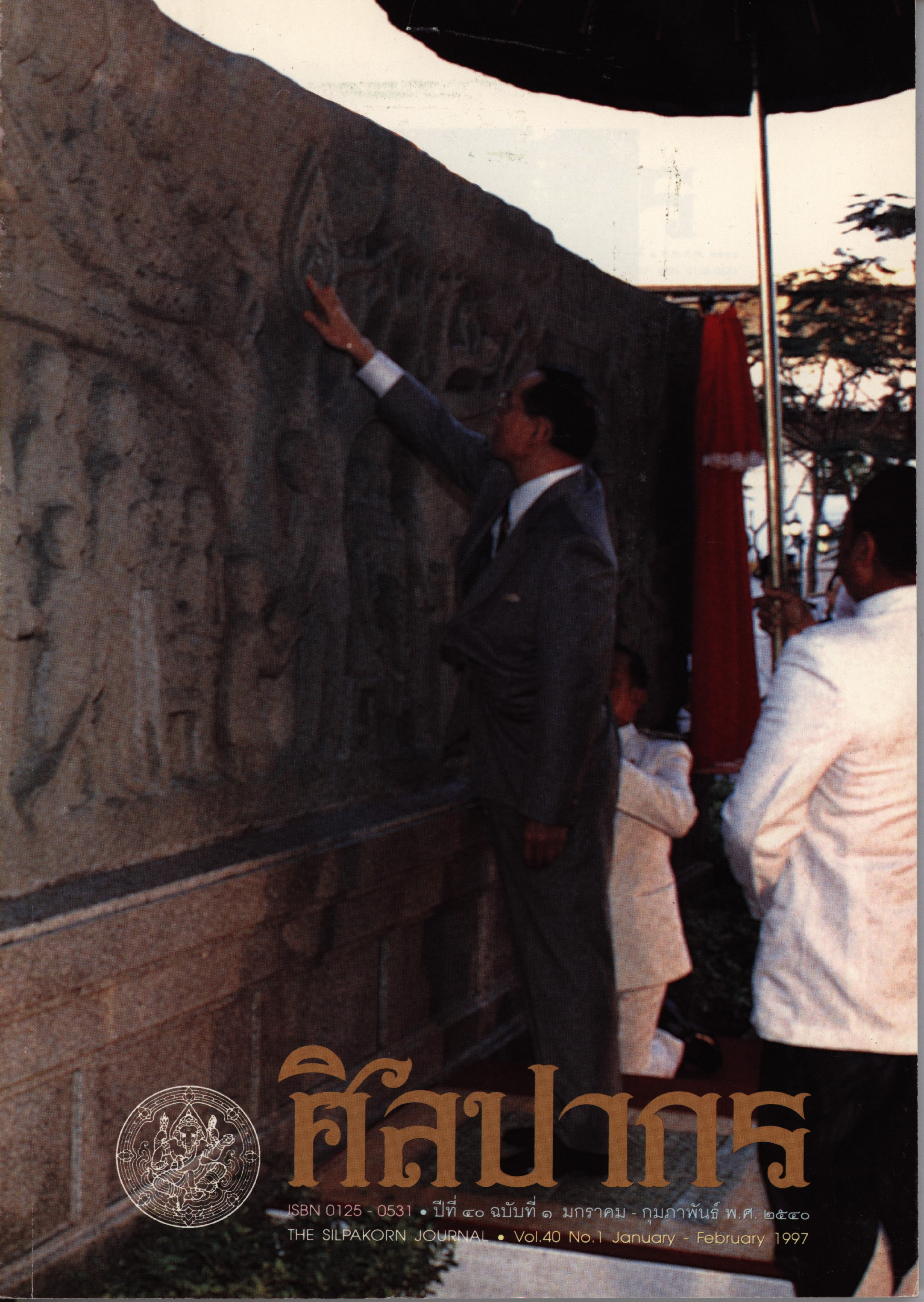

ศิลปากร

ISBN 0125 - 0531 • ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๑ มกราคม - กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๐
THE SILPAKORN JOURNAL • Vol.40 No.1 January - February 1997

สารบัญ

๕ วิธีเปิดอุทยานเฉลิมพระเกียรติ

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

๓๐ การดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชาติ

๓๘ ปราสาทเมืองต่ำ ศาสนสถานไศวนิกาย

๕๖ จารึกพระพิมพ์ดินเผาศรีสัชชนาลัย

๖๐ พระพิมพ์สมัยเมืองพุกามแบบพระเจ้าอนิรุทธ

๗๐ การพัฒนาหอสมุดแห่งชาติในยุคปัจจุบัน

๘๐ ความเป็นมาของกาชาดสากล

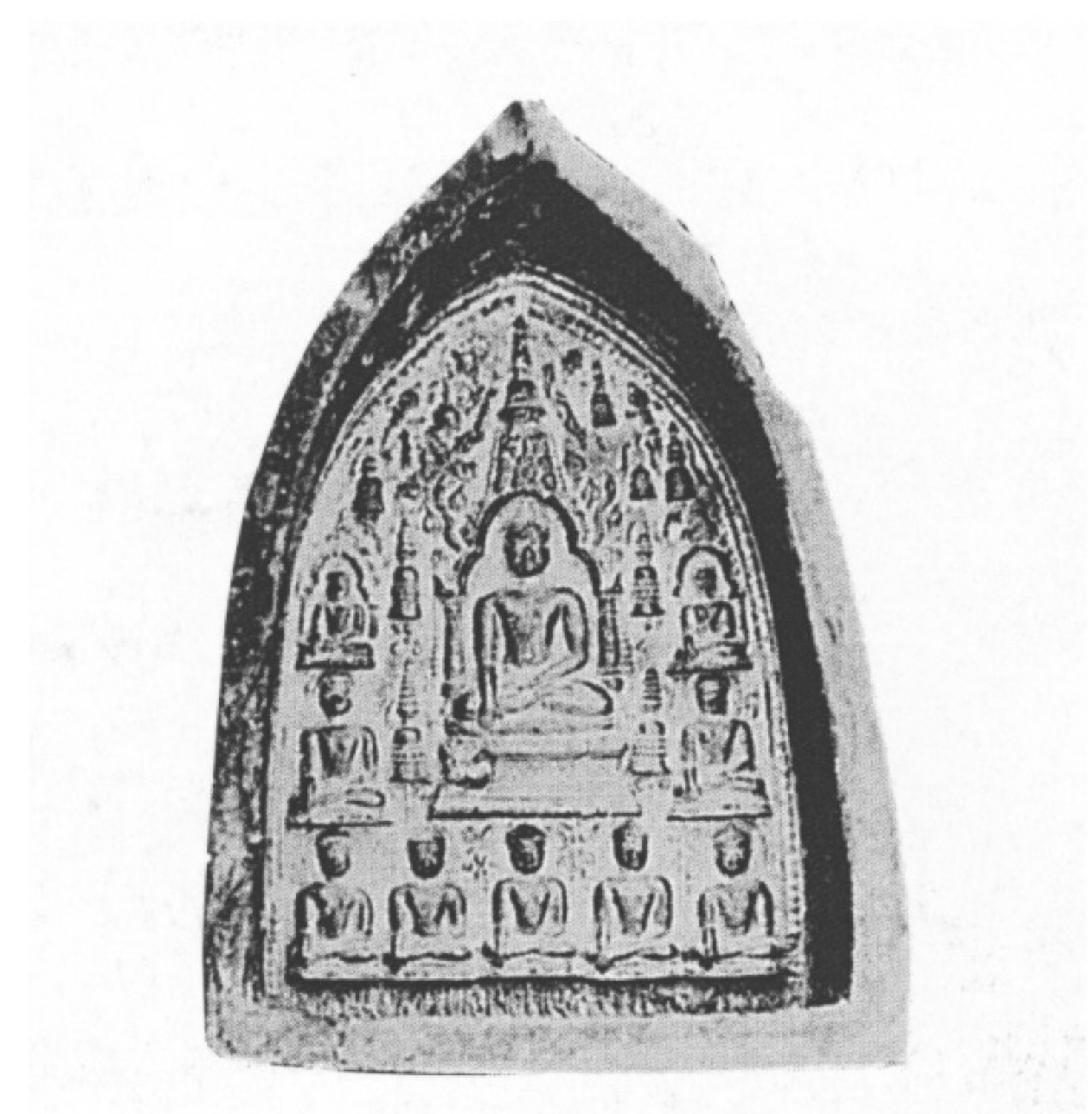
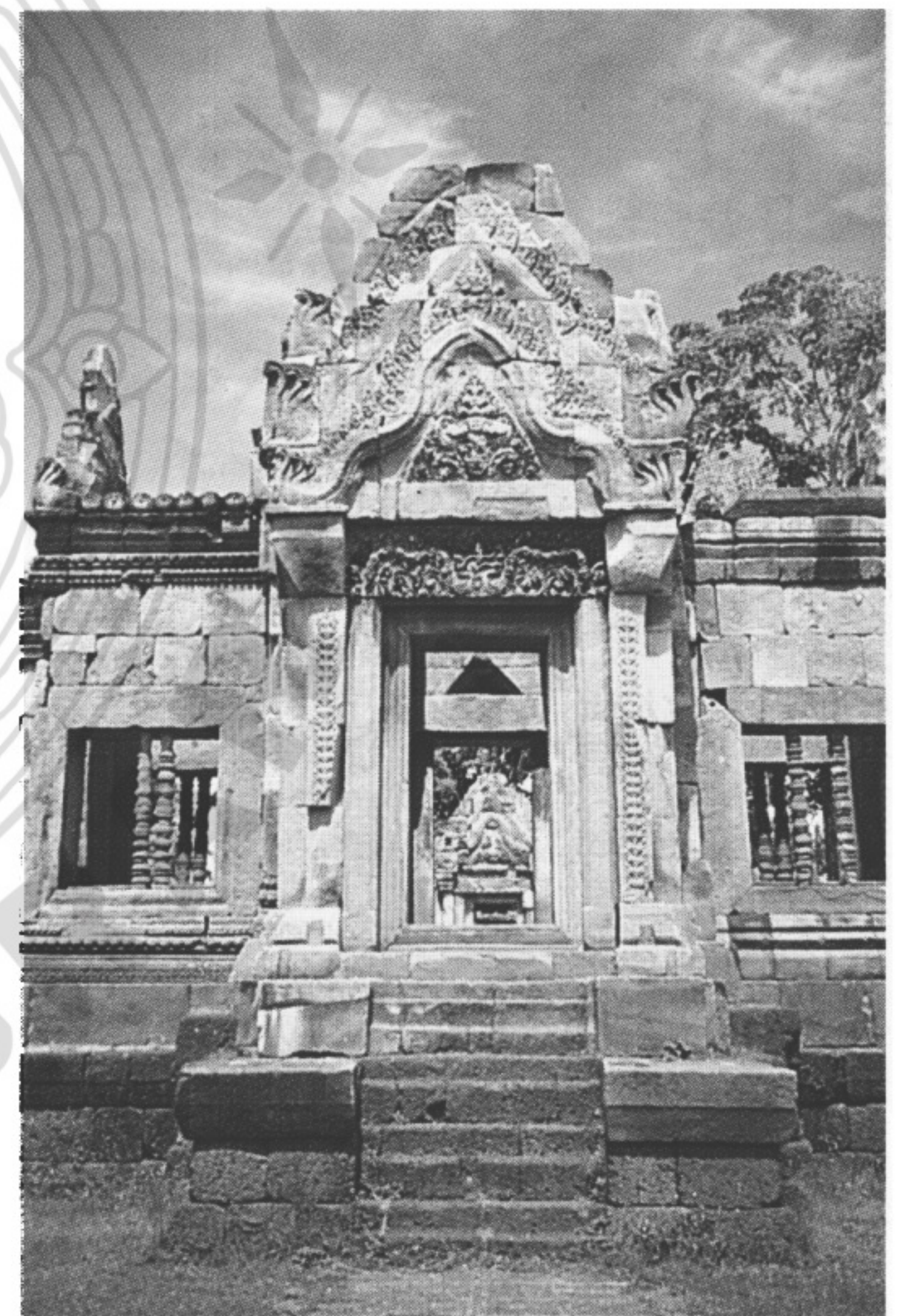
และสภากาชาดไทย ในสมัย ร.๖

๙๐ เตาเครื่องเคลือบดินเผาแบบโบราณ

๑๐๐ ลูกขี้ไก่เมืองจันทบุรี

๑๐๖ ถามมา-ตอบไป

๑๐๘ ศิลปิน...ศิลปินกร

ถามมา ตอบไป

ก่องแก้ว วีระประจักษ์
หอสมุดแห่งชาติ

ตามที่มีผู้อ่าน และท่านสมาชิกนิตยสารศิลปากรหลายท่าน ให้ความสนใจส่งคำถามมาถึงบรรณาธิการเป็นจำนวนมาก บางคำถามมีคุณค่า และเป็นประโยชน์ต่อวงการด้านศิลปะและวัฒนธรรม รวมถึงงานด้านวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ด้วย จึงน่าจะได้เผยแพร่เรื่องดังกล่าวให้ท่านสมาชิกและผู้อ่านทั่วไปได้ทราบด้วย นิตยสารศิลปากรจึงได้เปิดหน้า *ถามมา-ตอบไป* เพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

คำถามแรกน่าสนใจมาก มีผู้ถามความหมายของคำว่า “กาคาบฟ็อง” คำนี้ปรากฏอยู่ในหนังสือจดหมายเหตุรัชกาลที่ ๒ จ.ศ. ๑๑๗๑-๑๑๗๓

ก่อนตอบคำถามต้องขอแนะนำเรื่องให้ทราบก่อนว่า ในสมัยโบราณการเขียนจดหมายหรือหนังสือติดต่อไปมาถึงกันไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวหรือเรื่องส่วนตัวไม่มีการลงนามผู้ออกหนังสือ ใช้ประทับตราของผู้ออกหนังสือเป็นสำคัญ หนังสือที่ไม่ประทับตราแต่มีเนื้อหาบอกเรื่องราวในลักษณะฟ็องร้องกล่าวโทษพาดพิงถึงส่วนราชการบ้านเมือง บุคคลหรือสถานที่ซึ่งมีความสัมพันธ์กับส่วนราชการ เป็นต้น เมื่อเจ้าหน้าที่ของบ้านเมืองได้รับจดหมาย หรือหนังสือลักษณะดังกล่าวโดยไม่ทราบแหล่งที่มาชัดเจน เช่น เก็บได้จากที่เปลี่ยวห่างไกลบ้านเรือน หรือเก็บได้จากบริเวณทางสามแพร่ง หรือได้จากกิ่งไม้ข้างทางเดินระหว่างหมู่บ้าน หรือมีคนนำมาส่งให้โดยไม่มีหลักฐานผู้นำส่ง เป็นต้น หนังสือลักษณะอย่างนี้เรียกว่า “กาคาบฟ็อง” ซึ่งในปัจจุบันนิยมเรียกว่า “บัตรสนเท่ห์”

อนึ่ง การที่กำหนดสมมุติว่าเป็นหนังสือหรือจดหมายที่นกกาคาบมาทิ้ง (ส่ง) โดยระบุว่าเป็นนกกา ก็คงจะได้ความคิดมาจากลักษณะนิสัยของกา ซึ่งเป็นนกที่มีธรรมชาติร้องเสียงดังมีซุกซมเห็นได้ทั่วไปในพื้นบ้าน นอกจากนั้นคนโบราณยังเชื่อกันว่ากาบอกข่าวได้โดยพิจารณาจากเสียงร้องและทิศทางที่ร้อง เสียงร้องของกานั้นสามารถสื่อความหมายอันเป็นนิมิตบ่งบอกเรื่องราวต่างๆ ได้ ถึงกับบันทึกไว้เป็นตำราก็มี

นอกจากนั้นยังมีคำที่เกี่ยวกับนกกาซึ่งกำหนดขึ้นใช้ในข่งต้นสมัยรัตนโกสินทร์ คือคำว่า “มหาดเล็กไล่กา” เนื่องจากในสมัยแรกๆ สร้างกรุงนั้น ภายในบริเวณ พระบรมมหาราชวังยังมีอาคารที่เป็นสิ่งปลูกสร้างไม่มากนัก พื้นที่ส่วนใหญ่เต็มไปด้วยต้นไม้ใหญ่ๆ จึงเป็นที่อาศัยของนกนานาชนิด โดยเฉพาะนกการีมีอยู่เป็นจำนวนมาก เมื่อเวลาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทรงบาตรก็มักจะบินลงมาจิกกินข้าวที่จัดเตรียมไว้สำหรับพระสงฆ์ โดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดทรงบาตรเป็นประจำทุกวัน จึงทรงคิดหาวิธีแก้ไข โดยโปรดให้เด็กชายที่เข้ามาอยู่ในวังกับญาติเมื่อยังเล็กอยู่จัดให้เป็นพนักงานคอยไล่กา ณ ที่ทรงบาตร เรียกว่า “มหาดเล็กไล่กา”

ครั้นถึงรัชกาลที่ ๔ มหาดเล็กไล่กาไม่มีแล้ว ในรัชกาลที่ ๕ เมื่อแรกเสวยราชย์ยังทรงพระเยาว์ ท่านผู้ใหญ่ปรึกษากันให้เอาแบบอย่างครั้งรัชกาลที่ ๓ มาใช้ในราชสำนักคือ เสด็จลงทรงบาตรทุกวัน จึงเลือกเด็กชายที่เข้ามาอยู่ในวังเมื่อยังเล็กให้เป็นมหาดเล็กไล่กา ดังนั้นมหาดเล็กไล่กาจึงได้มีขึ้นอีก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้แต่งเครื่องแบบ และฝึกหัดให้เดินในกระบวนแห่โสกันต์ฝ่ายใน เมื่อเด็กนั้นเติบโตใหญ่ก็ให้เลิกไป ต่อมาเมื่อมีการพระราชพิธีโสกันต์อีกก็โปรดให้หัดเด็กขึ้นเดินในกระบวนแห่มหาดเล็กไล่กา

